

posa *caripena*.

CAR II, conj. causal, 'perquè, en efecte': del ll. QUARE (adverbi interrogatiu i relatiu) 'per què?', 'per la qual cosa'. □ 1.ª doc.: S. XIII, *Homilies, Usatges*, *VidesR*, Jaume I, Llull, etc.

En llatí *qua-re* era compost del pron. interrogatiu-relatiu *qua* i el substantiu *re* 'cosa', posats en ablatiu de causa: *quā rē* pròpiament 'per quina cosa', 'per la qual cosa, per tant', i aquest resta l'ús general en la llengua clàssica. Però ja en llatí vulgar pren el sentit causal, i així apareix des del S. I, en una inscripció pompeiana (Väänänen, *Le Lat. Vg. d'après les inscr.*, p. 213; *CIL IV*, 2421: «Rufa, ita vale quare bene felas», veg. Kroll, *La Sintaxi Cient. y la Enseñanza del Latin*, 88-89), també en la *Peregrinatio Aetheriae* funciona com a substitut de *nam* (Thielmann, *KJRPb.* I, 78).

Aquesta mena de subversions de valor es produeixen, en efecte, en una conversa viva i afectiva, com anticipant i forçant respostes (recordem també aquell fr. *parce que!* que es diu quan no es vol dir res més, no dar explicacions). Ed. Bourciez, *Rom. LX*, 233, suggereix un fenomen paral·lel —val a dir que de signe oposat— al que s'observa en el diàleg animat en francès, on en tals condicions es diu de vegades *parce que?* amb el sentit de *pourquoi*, a manera d'invitació a l'interlocutor a continuar la frase dient *parce que je* ---, etc.; es pregunta, doncs, si no hi hauria com una repetició ecoica d'un *quare*: «—Non exhibo. —*quare?* —*quare ... pluit!*», frases que a còpia de repetir-se, i atenuant-se l'èmfasi (primer un poc evasiu), acabarien per reemplaçar «quia pluit»: 'per què... Vet aquí, no veus que plou?'.

Si passem ara a l'època romànica, QUARE ha restat només amb aquest valor del llatí vulgar, i no pertot, mentre que el castellà restava fidel a l'ús del clàssic QUIA (> *ca*) que QUARE va substituir; però en francès, oc. i cat. *car*, que s'estén fins a l'aragonès antic: «avienne que un omne recibe dineros de otro, por los quales da fiança a él que los page a término debido, e *quar* el deudor no quiere pagar los devanditos dineros a él en el término que es establecido entr' ellos, la fiança --- pendrà al deudor», fi S. XIII, *Fueros de Aragón* (Tilander, § 6.2) i també freqüentíssim en el *Fuero de Jaca*; aquí, doncs, amb el paper d'element avantposat (com si fos cast. *por cuanto*), ço que també és molt corrent en català; no estem, però, segurs, que això no fos en aragonès un calc del català, i en altres textos castellans antics és més rar, per bé que també es troba en alguna poesia del *Cançoner de Baena*, princ. S. xv; de tota manera altres vegades es troba en els furs aragonesos *qual* amb el valor de «quod», «quoniam», «quia», «cum», «ut», en el mateix text legal i en el *Fur de Terol* (veg. Tilander, p. 534), i com que això es deu haver de pronunciar *kual*, deu ser autòcton no estergint el català: probable, doncs, que hi vagi haver un aragonès real *kual*, de vitalitat molt més dèbil que la catalana, que alguns confonien fonèticament amb el pronom relatiu QUALIS i d'altres adaptaven a l'ús català.

Els testimonis en el català inicial no escassegen, des dels textos més clàssics del S. XIII. Heus-en ací un petit repertori: «dix que-s meraveyla molt en Guerau comte d'Urgell e tots, *car* d'açò que él havia tengut 20 o 30 anys, e menys de clam --- que ara li fos més en quèstió ---»; o bé anticipat «enans que donàssem sentència contra ell ni enantàssem, *car* açò era forma de dret, tornam a ella e dixem-li ---», Jaume I (§ 35, Ag., 62.14, 62.4). «Molt plach al comte com hac atrobat son nebot, e meravell's *car* a tan vil ofici s'era donat», Llull (*Merav.*, *NCl.* I, 102; «ffo demanat com ho sap? Dixs *quart* ho à vist», doc. ross. de 1321 (*RLR xxxii*, 415). És clar que fàcilment en podríem donar testimonis des de llavors en usos més semblants al que ha restat més durable en la llengua literària, d'una conjunció que introdueix una raó llarga, després de forta pausa (Eiximenis, *Terç*, *NCl.* VI, 31), etc., però preferim citar aqueixos que hem donat introductors de raons breus a la manera llatina («*credo quia absurdum*») que ens enllacen més òbviamt amb el punt de partida llatí.

De cara a l'etimologia, interessa especialment l'existència en català antic de la variant *cor* (inoïda en occ. fr.), que amb la seva *o* ens mostra una altra evolució natural —en accentuació pretònica— del *QA* del llatí QUARE. Donem-ne, doncs, força testimonis. «Qui, son scient, ociurà son senyor --- deu venir en poder de son senyor --- *cor* gran baixa és», *Usatges*. En «Lo vers quà se tayn d'esser cavalers de Cerverf de Girona, que tractant-se d'una forma estrictament catalana i estranya a la llengua d'oc,¹ podem citar sense vacil·lacions com a testimoni de l'ús català: «Sirvenz humil, temens / de Déu, onques dols layn / qu'esters d'aur fay estayn / *cor* tot l'al es niens: / c'ab Déu servir ve gratz dels conoxenz, / e ses servir, cavalers, als mèls menz» (74/62.16).

En Llull n'hi ha un petit repertori: «*cor* a Déu no plau home impacient / no sosté que per vís venga a compliment», *Desconhort*, v. 598 (*NCl.* III, 101); «s'enfalloní lo burguès, *cor* vijares li era que-l empetxàs» (*Merav.*, *NCl.* III, 83), «conèixer podets la viltat e la misèria en què són en lo món, *cor* d'açò que vós sots irat, deuriets haver plaer» (*Blanq.*, *NCl.* I, 114. 11); anteposat 'per tal com': «¿qui és aquell qui-t dóna la malaltia? *Cor* no has paciència, desames Déu, qui-t dóna malaltia per ço que-t ponescha de tes colpes» (*Blanq.*, I, 178.6); «no tan solament havets profitat a la ànima del defunt, *cor* a tots nosaltres avets donada doctrina —» (id. I, 283.22); «seria-ns gran obs: / *cor* çessarien los perylls e-ls trebayls en què som», a. 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 462); «açò signifie la persona avara; los bous, los cinc senys, *cor* axí com los bous lauren de dos en dos, axí los 5 senys, *cor* ---», St. Vicent F. (*Serm.* II, 84.19). Més encara, en Jaume I: «la una *cor* aquela demanda ---, la segona *cor* vós ---» (§ 36, Ag., p. 64); doc. de 1259, CaCandí, *MiscHiCat.* II, 499; Ant. Canals, *Provid.*, 91; Mun-taner, *NCl.* VII, 160.28, etc.

Afegim-n'hi encara algun de les combinacions amb ⁶⁰ mots com *per ço* o *per raó*: «Has membraença de nulla